

Nr 4 vinter 2019

SMÅBRUKAREN

Tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter

Odla broccoli
och blomkål

Att tänka själv

Rådgivning för
småbrukets framtid

STAD OCH LAND

PRODUKTIONSINFORMATION

Småbrukaren är en tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter. Tidningen utkommer med fyra nr/år.

Redaktör:

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
redaktionen@sverigessmabrukare.se

Ansvarig utgivare: Jonas Wangsten

Grafisk form och layout: Jonas Wangsten

Insänt material kan komma att kortas och redigeras. För icke beställt material ansvaras ej. Önskas material åter ska ett frankerat returkuvert skickas med.

Eftertryck tillåtet efter redaktionens medgivande.

Prenumeration

Tidningen ingår i medlemsavgiften, 400 kr/år, för Småbrukarna. Vill du bli medlem kontakta förbundet. Endast prenumeration, 390 kr/år. Betalas till bankgiro 5334-9494.

Annonsansvarig: Rolf Anderson
rolf@sverigessmabrukare.se

Tryck: Trydells, Laholm

Ordförande

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
info@sverigessmabrukare.se

Kassör, Medlemsregister & Kansli

Lena Larson
Torget 3 C, 571 68 Malmbäck

073-8101223 och 070-55 92 769
kansliet@sverigessmabrukare.se

Besök vår hemsida

www.sverigessmabrukare.se

Ledare	3-4
Gästskribent: Skogens roll för urbanisering	5-7
Jordbrukspolitik: Rådgivning för småbrukets framtid	8-9
Essä: Världens modernaste land växer fram	10-13
Reportage: Pastoral idyll?	14-15
Nyheter	17
Krönika: Våga tänka själv	18-19
Rådgivning: Blomkål och broccoli	20-21
Förbundsnytt	22
Reportage: Nya miljörelsen	23
Debatt	24-25
Bokrecension: Jordbruk Delete	26-27
Torget och notis	28
Aktiviteter	29
Notiser	30
Kontaktuppgifter till lokalavdelningar	31

SMÅBRUKARNA
Förbundet Sveriges Småbrukare

ÄNTLIGEN DECENTRALISERAS SVERIGE

Jag blev politiskt medveten under 70-talet. Fällidin ledde Centerpartiet till historiska ca 25% av rösterna i valen 1973 och 1976. I takt med folkhemmets uppbyggnad, med urbanisering och landsbygdens avfolkning som följd, blev decentralisering partiets främsta ledord.

Centerpartiet hade stor hjälp av den gröna vågen som var stark samtidigt. Det var en trend som innebar att många unga familjer i Sverige under 1970-talet flyttade från storstäderna och ut på landsbygden som en del i en ruraliseringsvåg. För första gången på länge verkade urbaniseringen ha brutits.

Men 70-talet gick mot sitt slut. Många av grönvågarna tröttnade och flyttade tillbaka till staden. Centerpartiet minskade i popularitet. Finansmarknaden avreglerades och yuppieeran inleddes. Stadens dragningskraft ökade igen.

VAD ÄR EGENTLIGEN URBANISERING.

Urbaniseringen har i alla tider varit beroende av att jordbrukets överskott har kunnat användas till att föda en administrativ, teknisk och militär befolkning i städerna. I och med den industriella revolutionen kunde jordbruket

effektiviseras betydligt och inflyttning från landsbygden till städerna ökade snabbt. I moderna länder krävs ytterst få personer i jordbruket och överskottet av arbetskraft dras till städerna i jakt på arbete.

Jag skulle vilja säga att urbanisering egentligen är mycket mer än att människor flyttar från småorter till städer. Definitionen av urbanisering borde egentligen vara alla de små och stora beslut som ger staden fördelar. Många gånger på landsbygdens bekostnad.

För några år sedan deltog jag på ett stormöte som kallades ”Nu har den lokala vågen startat”. Inledningstalare var länsrådet Robert Andrén. Han pratade mycket om globala trender. Urbaniseringen var den starkaste. När jag i en paus pratade med honom slogs jag än tydligare av att man tror att urbanisering är en naturlag. Att man själv med sina beslut inte är en del av processen. Att man endast är till för att bejaka naturlagen. Som jag ser det så är kanske detta det stora ”problemet” varför staden lämnar landsbygden.

MEN NU HAR DET VÄNT

Nej, inte har det väl vänt säger säker många. Jo, vi ser faktiskt många tecken på decentralisering. Staden och staten överläter allt mer till landsbygden.

■ Decentraliserad skola

Skolan bekostas till allra största delen av kommunerna. De olika skolformerna och andra pedagogiska verksamheter uppgick förra året till 44 procent av kommunernas totala kostnader. När eleverna har gått färdigt skolan så är de främst de med höga betyg som väljer att lämna den mindre orten. Staten låter alltså kommunerna ta ansvar och kostnader för att leverera ett kunskapskapital till staden. Det här utvecklar vår gästskribent Harald Holmberg.

■ Decentraliserat klimatansvar

Det pratas mycket om att förnybar energi skall rädda klimatet. Vilken tur då att produktionen av denna är decentraliserad till oss på landsbygden. Vinsterna tar någon annan och vi står kvar med kostnader för miljö och minskad turism. Några vindkraftverk kunde de väl ha i Stockholm och i sin skärgård. Jag gissar att det blåser även där.

■ Decentraliserade banktjänster

Det började med att bankerna slutade med kontanthantering för att det var för farligt. Istället överlät man detta åt ICA eller den ensamma kassörskan i den kvällsöppna kiosken. Bankerna ville endast sälja pensionsförsäkringstjänster eller kanske låna ut till bostadsköpet. Snart tröttnade man även på detta och låste dörren. Kvar finns spelbutiken där du både kan betala dina räkningar och lösa in utbetalningsavin. Den "personliga" bankmannen har flyttat till staden.

■ Decentraliserad postservice

Här i Grums så förlorade vi nyss vårt postkontor (som i och för sig nästan aldrig hade öppet) och all postsortering och viktiga ärenden flyttades till Karlstad. Men långt innan det hade man förberett för decentraliseringen genom att låta ICA ta hand om pakethantering. Här köper du även emballage och frimärken samt hämtar ut viktiga försändelser. Brevbärarna finns dock kvar ett tag till men varje morgon får de den post de skall dela ut, sorterad av någon i staden som saknar lokalkännedom.

■ Decentraliserat ansvar för biologisk mångfald

Det pratas så fint om biologisk mångfald. Med all rätt, fast den behöver uppenbarligen inte finnas i staden. Här tas mer och mer gröna ytor i anspråk för byggnationer. Staten har istället decentraliserat biologisk mångfald till oss på landsbygden. Det tar sig tex uttryck i att vi kan bli fråntagna rätten att bruka vår skog. Fast när vi vill hålla fler betesdjur för att gynna den biologiska mångfalden så motarbetas detta från statens sida genom att demonisera rött kött och tillåta ett högt vargtryck.

■ Decentraliserat ansvar för invandringen

Under ett antal år har Sverige tagit emot väldigt många människor från andra länder. Med statligt stöd placerades dessa ut i många av våra kommuner. Men nu har staten decentraliserat ansvaret till kommunerna. Ansvaret för utbildning, omsorg, bostad och försörjning. Statligt stöd som Arbetsförmedling och Försäkringskassa decentraliseras också när staten lägger ner dessa.

■ Decentraliserat samhällsskydd

Hela lokalpolisområde Borås har 194 000 invånare och täcker in sex kommuner men har endast tre polisbilar i yttre tjänst samtidigt. Det är alltså inte bara i "Norrländ" som det inte finns några poliser. Att inte kunna lita på att Polisen hinner göra sitt jobb innebär att allt fler företag och privatpersoner skaffa egna skyddslösningar i form av t.ex. larm eller väktare.

DET HAR BARA BLIVIT VÄRRE

Den röda tråden i Sveriges moderna decentralisering är att det endast är kostnader som decentraliseras. Det landsbygden producerar strömmar fortfarande i oförminskad takt in till stadens människor.

LÅT NYA RÖSTER HÖRAS

I denna, årets sista tidning, låter vi ett antal röster komma till tals. Människor som på sitt vis vill visa på hur olika situationen är för de som bor i staden mot de som bor på landsbygden. Vilka konsekvenser regelverk och beslut från staden får för de som drabbas av dem.

JONAS WANGSTEN

Att beträda marken

Ett seminarium om trädens framtida roll i jordbruk, djurhållning och skogsbruk

Hur kan träden bäst bidra till ekonomi, ekologi, biodiversitet och kolinlagring från atmosfären? Hur kan vi engagera skolorna i trädplantering?

Om detta samtalar bl.a.:

Karl Ivar Kumm, ekonomiagronom,
Malin Almquist och Ulrika Hägertorp,
Länsstyrelsen

Deltagare: Lokala och regionala markägare, lärare låg- och mellanstadium
Tid: 25 januari kl 13- 17.30
Skebokvarnsgården, Flen, Sörmland

Anmälan senast 1 januari till:
Tomas Ögren (utogren@gmail.com,
070-6421050 eller
Helena Stenbeck Nilsson
(helenabrushane@gmail.com,
073-0845940 som också svarar på
frågor kring seminariet.

Begränsat antal platser

Välkommen

Grovt timmer ger bäst inkomst när man arbetar i egen skog

SKOGENS ROLL FÖR URBANISERING

Klenvirke under 14 cm ger inget netto, för den som säljer virket. Virkesvärdet räcker inte till för avverkningskostnaden. De träd som är 14 – 16 cm i brösthöjd lämnar ett litet netto vid avverkningen, men det räcker inte till kostnaden för plantering, plantor, och markberedning.

Det här betyder att skogsvårdslagen tvingar markägarna till att ge bort virke till skogsbolagen. Det betyder också att kalhyggesbruket gravt påverkar allt biologiskt liv på vart enda hygge. Lavfloran

i träden kommer inte att vara restaurerad inom många tiotals år, vilket missgynnar rennäringen. Mossor och lavar med mera missgynnas.

Under 15 – 30 år kommer dessutom nedbrytningen av hyggesresterna att förbruka syre och avge koldioxid, beroende på var i Sverige som hygget befinner sig. Längre tid i norr men kortare tid i söder.

Den biologiska mångfalden påverkas markant. Antalet arter har redan minskat och innan en art försvinner har antalet

individer reducerats starkt och i dag har antalet arter minskat i skogen, samtidigt som antalet individer bland arterna minskat ännu mer. Detta står bortom allt tvivel.

En annan följdverkan är att kalhyggesbruket gynnat älgen, som ökat i sådan omfattning att de av skogsbolagen betraktas som ett skadedjur. Alltså av de som förordar dennas sorts skogsbruk. Dock icke av jägare. Det hade man nog inte räknat med från början.

REGELVERKET GYNNAR STOSKALIGHET

Där storskaliga avverkningar sker, blir landskapsbildningen kraftigt förändrad. Ju mer virke man tar bort desto svårare blir markskadorna, där skotarna drar sina tunga lass.

Via paragraf 10 i skogsvårdslagen har godkänd virkesmängd efter en gallringsavverkning satts så högt att det inte skall vara möjligt att endast ta bort de träd som är ekonomiskt lönsamma.

En annan följdverkan är att kalhyggesbruket gynnar älgen, som ökat i sådan omfattning att de av skogsbolagen betraktas som ett skadedjur. Alltså av de som förordar dennas sorts skogsbruk.

Dessutom blir försiktiga skogsägare drabbade av att det krävs avsättning av naturskog för att kompensera slutavverkningsmetodens skadliga verkningar i naturen. Staten köper upp skogen av markägaren. Detta kommer inte att rädda den biologiska mångfalden. Det är ett spel för gallerierna. Ett sätt att rentvå en tveksam avverkningsmetod.

Detta betyder att staten genom anpassad lagstiftning stjälar virke av markägarna, när träden är i den mest potenta tillväxtfasen. Ett sätt att våldföra sig på äganderätten.

De flesta skogsägare kommer att kalavverka utan vetskap om ovanstående, vilket också har många följdverkningar.

ARVSKIFTEN

När arv skall skiftas är taxeringsvärdet på fastigheten så högt att det blir svårt att ekonomiskt lösa ut någon – några. Följden blir omfattande kalavverkningar, vilket gör att möjligheten att leva av fastigheten med skogsförsäljning och eget arbete i en framtid försämras.

Livet för de närmast följande två generationerna av skogsägare försämras avsevärt. Detta leder ofta till att ägaren flyttar till tätorter eller städer. Ofta utanför kommunen där fastigheten finns. Byn förlorar en granne och kommunen förlorar en skattebetalare. De intäkter som fortsatt kan komma från fastigheten beskattas i någon annan kommun, och vad som finns kvar på fastigheten i form av odlingsmark och byggnader förfaller.

Om fastigheten delas upp i mindre bitar, blir oftast följden att ägarna flyttar, urbaniseras. Virkespriserna är så låga att det inte går att vara självverksam och leva på att leverera virke från fastigheten.

FASTIGHETSKÖP

Fastighetsköp innebär liknande förhållanden som vid arvskiften. Konkurrensen driver upp fastighetspriserna och följden blir nya kalavverkningar och sannolikt inga nya grannar. Här spelar EU:s regler också en roll, eftersom det har blivit tillåtet för utländska medborgare att köpa mark. Detta ökar den inhemska konkurrensen och driver upp priserna, fastighetsvärdena. Landsbygden missgynnas, men penningstarka och flyttare gynnas. Delar av Sverige, fastigheterna blir kolonier till EU. Med erfarenhet av fastighetsköp vet jag att säljaren tar betalt för mer, än det nettovärde som skogen har. Ungskog under 30 år har inget eller mycket litet nettovärde. Om man avverkar i sådan ung skog går skogsägaren med förlust, men bolaget får virket.

LANDSBYGDEN UTARMAS

När arvskiften och fastighetsköp pågått en tid kommer landsbygden att få färre invånare. Den sociala gemenskapen utarmas, men fortfarande kommer resurser att strömma från landsbygden till städer, där ägarna bor. Skolan i byn läggs ner, affärer läggs ner, bensinmackar läggs ner. Gatubelysningen ifrågasätts, fler gemensamma angelägenheter hamnar på färre händer. Vägar slutar att plogas.

KOMMUNAL EKONOMI

Efter arvskiften eller fastighetsköp där någon med gott om pengar köpt en fastighet, kommer pengarna från köpet och avkastningen från fastigheten att flytta till ägarens bostadsort, kommun. Byn får ingenting, blir förlorare. Kommunen blir i många fall även förlorare, tappar skattekraft, men får ökade utgifter för att kunna förse kvarvarande befolkning med den service som är lagstadgad.

INTELLIGENSFLYKT

Det blir en negativ trend för i varje fall landsbygden. Befolkningen minskar. De som flyttar, urbaniseras, men kan möjligen tjäna på karusellen. Det var statens mening. Byarna förlorar innevånare och det blir lättare att skövla råvaror. Större kapitalomsättning för staten. Det här innebär också att vi får en intelligensflykt från små kommuner. Kommunen har bekostat utbildning men får inte nyttiggöra sig de bästa eleverna. Små kommuners näringsliv har inte de krav på kompetens som gör att förmågorna stannar.

VILKA TJÄNAR PÅ

URBANISERINGSKARUSELLEN?

Skogen är oerhört viktig i vårt lands ekonomi för det finns 23 503 000 hektar produktiv skogsmark i Sverige. Ungefär 20% – 25% av den marken kan betraktas som kalhyggen om omloppstiden är 80 – 100 år med det skogsbruk som vi bedriver idag.

Det är skogsbolagen och staten Sverige, som tjänar på denna karusell. Regeringen kan gynna de befolkningsgrupper, fackföreningar som röstar på det parti som lovar de bästa villkoren för denna grupp av

medborgare. Makten vill behålla makten, och så har skett i decennier. Till slut brister den bubblan, då tillräckligt många inser hur missgynnade de blivit av den rådande utvecklingen.

Det finns många dolda konsekvenser av kalavverkningar. Köparna är duktiga på att förmedla fördelarna och tala i egen sak. Landsbygden plundras!

Före fastighetsägarbyten sker inga konsekvensanalyser. Staten och skogsbolagen går hand i hand. De blir vinnare, men det finns gott om förlorare på landsbygden.

När arvsskiften och fastighetsköp pågått
en tid kommer landsbygden att få färre invånare.
Skolan i byn läggs ner, affärer läggs ner,
bensinmackar läggs ner. Gatubelysningen ifrågasätts
och vägar slutar att plogas.

HARALD HOLMBERG
Skogsägare, författare, debattör,
stridbar aktivist och naturfotograf

RÅDGIVNING FÖR SMÅBRUKETS FRAMTID?

Under sommaren 2019 utförde jag, som student på Agronom Landsbygdsutveckling på SLU, en kartläggning åt Landsbygdsnätverkets Gröna näringargrupp. Dessa ville veta vad de som verkar inom de gröna näringarna har för rådgivningsbehov för att utvecklas. Detta sett utifrån situation inom det svenska jordbruket och med tanke på olika utmaningar i omvärlden.

LANDSBYGDSNÄTVERKET

EU har uppmanat alla medlemsstater att ha ett landsbygdsnätverk för att stödja verksamheter och företag som finns på landsbygder och i kustsamhällen. Landsbygdsnätverket består av organisationer och myndigheter som på olika sätt har betydelse för denna utveckling. Gruppen för de gröna näringarna inom Landsbygdsnätverket arbetar primärt med att skapa aktiviteter för att stärka konkurrenskraften och att jordbruket ska bidra till att förbättra miljön. Här kan nämnas jordbrukarnas förmåga att skapa ekosystemtjänster, knyta ihop livsmedelskedjan i de offentliga köken, övergången till ett fossilfritt lantbruk och generationsskiften både vad gäller att underlätta ägarskiften och att få in fler unga i det gröna näringarna.

RÅDGIVNINGSPROBLEM

I min kartläggning har det framkommit att rådgivningen traditionellt sett

NÄR DE INSATSER SOM GÖRS FÖR ATT STÄRKA DE SVENSKA JORDBRUKARNA MISSAR MÅLET SÅ BEHÖVER MAN TÄNKA I NYA BANOR. ÄR DET MER STRUKTURRATIONALISERING SOM BEHÖVS ELLER FINNS DET ANDRA VÄGAR MOT FRAMTIDEN

haft ett produktionsfokus och att det fortsatt finns många insatser inom produktionsrådgivning, men att det saknas tillräckliga kompetenshöjande insatser inom affärsutveckling och i synnerhet företagsledning. Det råder överlag ett för smalt tänk inom affärsutveckling som grundar sig på traditionella ekonomimodeller, där företagets omsättning i första hand tas i beaktning och andra värden nedprioriteras. Hur detta kommer sig råder det delade meningar om. En av de tillfrågade hävdar att dessa värderingar kommer från utbildningssidan. Alltså att när studenterna kommer ut som rådgivare inte alltid tar hänsyn till jordbruksföretagarnas inre drivkrafter utan endast ser till företagets omsättning. En annan av de jag pratade med menar att inom rådgivningsorganisationer så vill rådgivarna väl, men att ledningarna utgör den ”svaga länken”, eftersom de värnar om produktionsrådgivning i första hand.

RISKHANTERING

På kompetensutvecklingssidan framkommer att jordbrukare överlag behöver öka kunskapsnivån inom strategisk utveckling för att kunna hantera olika slags risker som tex marknads-, politiska-, väder-, teknik- och biologirisker.

En föränderlig omvärld gör företagandet så väl som produktionen mer komplex och därför behövs både ökad spets och ökad bredd vilket ställer högre krav på jordbrukares så väl som rådgivares flexibilitet och kompetens.

MARKNADSKOMPETENS

Ett annat område inom kompetensutveckling som jordbrukare behöver rådgivning i är inom marknadsområdet. Att jordbrukare många gånger saknar kunskap kring försäljning och marknadsföring minskar möjligheten att förbättra den ekonomiska utvecklingen inom företaget.

BRISTANDE INTRESSE ELLER OFÖRSTÅELSE

Att man som jordbrukare inte har införskaffat sig kunskaper utanför produktionen verkar bero på flera faktorer. Dels på grund av att man varit intresserad av sin produktion i första hand och företagandet i andra hand. Det uppges också att de som verkligen behöver kompetensutvecklingen upplever att de redan kan tillräckligt, känner sig nöjda

med sin situation och därmed inte vill växa. En annan anledning kan vara att man inte förstår att man behöver införskaffa sig denna kunskap när företaget faktiskt växer, för att man tror att man innehar kompetenser man egentligen inte har.

Detta sammantaget kan påverka vid ansökningar om banklån, då jordbruksföretag i vissa fall får avslag då de visat sig ha för stora brister på den mest grundläggande företagsledningssidan.

KAPITAL, KAPACITET OCH KUNSKAP

En av de jag intervjuade menar att det är de större företagen med anställda som i första hand har förutsättningar att ”göra verkstad” av kompetensutvecklingen dvs öka sin omsättning, produktion, antal anställda. Samtidigt menar rådgivaren att man inte ska stirra sig blind på storleken på ett företag utan att det snarare är vilja och förmåga (= kapital, kapacitet och kunskap) som avgör om ett företag kan utvecklas och växa. De som har färre anställda och därmed oftast lägre omsättning, kan naturligtvis också ta steg framåt - men oftast inte i den storleksordning som de som delar ut stöd och bidrag ser framför sig. Därför kan insatserna som görs inom kompetensutveckling blir för brett utformade för att ge effekt. Det finns extremt mycket pengar i omlopp i form av stöd – men väldigt få företagare som de facto kan söka dem.

BREDD UTAN SPETS

Samtidigt nämner flera av de tillfrågade att den kompetensutveckling som erbjuds inte är spetsig nog för de större företagen som har möjlighet att anställa. De företag som är framgångsrika och vill växa söker därför många gånger ”inputs” från världen

utanför det gröna näringslivet.

Det nämns också att det är för många erbjudanden av ungefär samma sort och att det då resultera i att man inte väljer något eftersom man inte känner sig ”träffad”. Den som tar fram en utbildning måste veta vad de vill uppnå med utbildningen och hur målgruppen ser ut som ska nå dessa mål. Till detta tillkommer att marknadsföra tillgängliga kurser på ett bättre sätt, tillämpa dem på distans och under lågsäsong. Gärna också ge exempel på jordbruksföretag som har utvecklats på ett bra sätt som ett resultat av rådgivningskurser.

I Jordbruksverkets regi sker idag nationella upphandlingar inom affärsutveckling med ekonomiska medel ur landsbygdsprogrammet. Det kan handla om produktionsutveckling, helhetsrådgivning, mentorsprogram, managementrådgivning eller styrelseutbildning. Nu riktas viss kritik mot hur Landsbygdsprogrammet har förändrats jämfört med tidigare perioder. Riktat stöd på rådgivningssidan har övergått i utlysningar.

INGEN LÅNGSIKTIGHET

Inom ramen för olika affärsutvecklingsstöd är det otydligt vad man har för strategi för att utreda effekterna av och hur väl man lyckats med dessa stöd. Det finns också en kortsiktighet vilket visar sig genom strategier som uppstår inom en begränsad tidsrymd och utlysningar på ett eller max två år.

En person på rådgivningssidan anser att det rådande mottot är att ”låta alla blommor blomma” när man utlyser och beviljar medel från Landsbygdsprogrammet.

Regionalfondens sätt att arbeta på är mer lyckosamt och leder till att ”blommorna kan utvecklas till att bli

fleråriga perenner”. Här arbetar man med ett nära samspel med regionerna/länen där man har möjlighet att långsiktigt bygga upp effektiva arbetsformer och strukturer. Det ökar möjligheten att främja ett hållbart och konkurrenskraftigt företagande.

ATT MÖTA NYA MARKNADER

En tydlig slutsats av min undersökning är att rådgivning och stöd som finns inom affärsutveckling av jordbruket i mycket högre grad måste utformas efter böndernas drivkrafter, målsättningar och kapacitet. Så lite som en tiondel av heltidsarbetande bönderna anses vara intresserade av att gå på kurser och seminarier för att kunna utvecklas inom sitt företagande. De övriga har andra skäl till att syssla med lantbruk än den rent ”affärsmissiga”.

Rådgivningen verkar främst syfta till att de svenska jordbrukarna skall möta den globala konkurrensen. Men frågan är om detta är rätt väg. Kanske vore det bättre om rådgivningen i högre grad var inriktad mot den del av de svenska jordbruket där nedläggningstakten är som störst. Att man fokuserade på de mellanstora familjejordbruket och nya handelsvägar inom Sverige.

Jag kunde under min kartläggning inte finna någon aktör som på allvar har tagit i frågan kring generationsskiften och i synnerhet hur unga som vill in i de gröna näringarna ska kunna få tillgång till mark och den kunskapsöverföring som krävs för att kunna börja driva en ekonomiskt lönsam verksamhet.

Kanske kan Förbundet Sveriges Småbrukare vara en part som kan bidra till att lösa detta?

HANNES NORR

Student Agronom Landsbygdsutveckling

Vad är väl ett ödsligt Norberg
mot en modern tvåa i storstaden

VÄRLDENS MODERNASTE LAND VÄXER FRAM

I vår släkt var det moster Greta och hennes man Harry som visade vägen. På 1930-talet lämnade de Norberg, flydde utedass och lortiga kolbottnar, dragiga hus och låga löner och flyttade till Stockholm. Där fick de en lägenhet på Heleneborgsgatan, en tvåa i ett hus med hiss som hade en dörr med snidat järngaller. Harry fick arbete med att bygga tunnelbanan. Slakten pratade ofta om Greta och Harry i Stockholm som bodde så fint och som fått det så bra. När jäntan från stan kom på besök hade hon alltid med sig fina presenter: köttbullar och vetelängder. Och hon kom med en doft från den stora världen.

DET ÄR NYA TIDER NU

Bönderna som historiskt haft ett stort inflytande över svensk politik blev från 1960-talet och framåt alltmer sedda som kravmaskiner.

Med folkhemsprojektet sådde politikerna drömmar om ett nytt och bättre liv. Bruken lades ner, statarna återfick sin frihet, bättre löner och arbetsvillkor blev

verklighet och de bostäder som byggdes hade vattentoalett och centralvärme. Genom den allmänna rösträtten och demokratin kunde samhällets nedersta klass nu få politiska uppdrag. I Sven Delblancs böcker om Hedebyborna blir huvudpersonen Nikodemus kommunstyrelsens ordförande och därmed en betydelsefull person. ”Det är nya tider nu, patron”, säger den tidigare försupne Nikodemus när han möter Patron på Valla i dörren på Stadshotellet.

Staden, centralismen och det rationella samhället blev den nya svenska livsstilen. Arkitekter drog upp ritningarna och politikerna regelverket för statens styrning. Den moderna rationella människan bodde i stora flerfamiljshus, de arbetade och studerade. Barnen var på dagis och i skolan, de äldre fick vård genom offentliga inrättningar. I folkhemsbygget fanns pengar och politiker som tog över initiativet och drivkraften från folket. Som Kjell-Olof Feldt en gång beskrev folkhemmet: ”När elever på 1960-talet slogs på en skolgård, gick vi inte ut och skilde dem åt. Vi anställde en skolpsykolog.”

BONDEN BLIR KRAVMASKIN

I och med det moderna och rationella samhällsbygget förändrades bilden av landsbygden. Den började ses som en rest från en svunnen tid, och bönderna som historiskt haft ett stort inflytande över svensk politik blev från 1960-talet och framåt alltmer sedda som kravmaskiner. I samma takt som landsbygdsbefolkningen

minskade centraliserades jordbruket till större och färre enheter. I dag är Sveriges livsmedelsproduktion en av de lägsta i EU och försvaret räknar den låga produktionen av livsmedel som en säkerhetsrisk.

Sverige formades politiskt efter urbanisering, centralism och städer. Vid mitten av 1970-talet konstaterade Gunnar Sträng från sitt stenhus i Gamla stan att samhället var färdigbyggt, nu krävdes bara små justeringar. Han hade själv gjort klassresan från statarunge till finansminister och var ganska nöjd.

LANDSBYGDEN ÄR FÖRLORARE NÄR STADEN ÄR NORMEN

Vi lever fortfarande i det samhälle som folkhemsprojektet bidrog till att skapa. Sverige präglas fortfarande av en industriell rationalitet och ett urbant tolkningsföreträde där de mindre orterna alltid blir förlorarna.

”Städerna har i den moderna svenska planeringen utgjort noder för den nationella och kommunala planeringen där den ekonomiska samhällsutvecklingen till stor del realiserats”, skrev Nils Björling, universitetslektor i stadsbyggnad, i en debattartikel 2018.

Problemen det medför inom stat och myndigheter debatterades under 1990-talet av professor Benny Hjern, som talade om landsbygdsexperten inom myndigheter och departement som ”glesbygds-Tarzan” eller ”-Jane”. De hade liten påverkan på de beslut som fattades, och endast under förutsättning att det inte påverkade huvudinriktningen för myndigheternas eget sektorsansvar.

Enligt Hjern berodde tjänstemännens maktlöshet på ett kollektivt statarsyndrom hos maktetablissemangen, där landsbygder och glesbygder var ett uttryck för det

”Fattigsverige” som de lämnat bakom sig. Det är en slutsats som får stöd av Nils Björling: ”Det kan också vara så att en lokal politisk, kulturell eller ekonomisk ’elit’ tjänar på nuvarande relationer mellan centrum och periferi och därför inte vill förändra den rumsliga strukturen.”

Landsbygder och glesbygder var ett uttryck för det ”Fattigsverige” som de lämnat bakom sig.

Med den minskade befolkningen på landsbygden kom också en ny mediebild av den. Landet utanför storstäderna beskrivs ofta som öde och tomt, med bilder på övergivna hus och igenvuxna åkrar. Inom medieetablissemangen råder konstigt nog en stor brist på förståelse för landsbygdsbefolkningen – till exempel när det gäller bensinpriserna. För människor utanför tullarna är lägre bensinpriser en viktig fråga när det handlar om att klara vardagen.

Samma brist på förståelse mellan stad och landsbygd återfinns inom politiken. Utjämningsbidraget, där rika kommuner ska ge till de fattiga, sår hat och misstro. Stockholm är inte förtjust i att vara den enda kommun som betalar mer än de får tillbaka, och Irene Svenonius, regionlandstingsråd i Stockholms läns landsting, har till exempel hävdad att Stockholm inte ska vara någon bankomat till glesbygden – detta trots att större delen av stockholmarnas pengar går till Malmö och Göteborg.

Det blottar ett allvarligt problem i Sverige, nämligen att staten, det vill säga regeringen och riksdagen, drar sig undan från ansvar. Den för en politik som ökar klyftorna mellan stad och landsbygd. Hur ska vi hantera situationen när vi inte förstår varandra? Kan vi hitta en vision, ett projekt eller en idé som förenar centrum och periferi, och skapar samverkan och respekt?

GEMENSAMMA PROBLEM KRÄVER GEMENSAMMA LÖSNINGAR

Jag ser fyra viktiga områden som trots allt förenar oss:

- 1 Vi har stora utmaningar inte minst i klimatfrågan. Miljöpolitiken fungerar inte utan vare sig landsbygden eller stora klimatåtgärder i städerna.
- 2 Vi måste hitta en vettig politisk strategi för integration. Dessa frågor kan inte bara lösas i städerna.
- 3 Den centraliserade politiken ställer till problem, till exempel bristen på poliser, problem inom sjukvården och stora utanförskapsområden.
- 4 Staten måste ta ansvar för hela landet.

När det handlar om klimatfrågan är landsbygden navet i arbetet för en bättre miljö. För att klara vardagen på landet är det dock nödvändigt att kunna använda bilen som transportmedel. Den urbana normen att minska på bilåkandet fungerar inte på landsbygden; politikerna måste förstå att stad och land har olika förutsättningar.

Miljövetaren Johan Rockström menar att avverkning, sjukdomar och bränder i vår planets skogsområden är den mest oroande faktorn när det gäller klimatförändringarna. Det gäller inte bara regnskogarna, utan även skogarna på norra halvklotet. På landet ansvarar vi för skogarna och sköter dem; vi planterar, vi röjer och gallrar och brukar marken.

Vi som bor på landsbygden skulle också kunna producera en större del av landets livsmedelsbehov. Vi behöver inte transportera djur och andra matvaror över

hela kontinenter. Lokalproducerat måste vara ett honnörsord i en ny miljöpolitik. Johan Rockström ser fördelar även här: ”Världens duktigaste bönder finns i Sverige. Det är ni som producerar vår mat inom ramen för världens mest långtgående regler för djurskydd, smittskydd, antibiotikabegränsning och miljökrav.”

STADEN RISKERAR ATT KOLLAPSA

I dag importeras dock en stor del av maten vi äter från andra länder, vilket gör Sverige oerhört sårbart. Städernas viktigaste funktion är att vara konsumtionscentra; de exporterar ett behov av att köpa saker, resten importerar de. Sveriges Åkeriföretag har genom en undersökning i 15 svenska orter tagit fram ett scenario över vad som händer om lastbilstransporterna utan förvarning skulle stanna natten till en måndag. På bara fem dagar beräknar de att livsmedel och drivmedel tar slut, att buss- och flygtrafik står stilla, att skolor, sjukhus och äldreboenden inte kan servera mat, att avfallshanteringen kollapsar och att dricksvattnet blir otjänligt. Slutsatsen är att vår beredskap är allt annat än god.

För en ökad förståelse och sammanhållning måste vi se betydelsen av hela landet. Stockholmsregionen är ett av Sveriges mest expansiva områden, men tillväxten och inkomsterna från exporten kommer också från näringslivet utanför tullarna. Elen som både industri och privatpersoner är så beroende av skapas inte heller i Stockholms innerstad. Däremot finns det ett antal knappar i Porjus kraftverk i Norrbotten som kan släcka större delen av landet om någon trycker på dem.

Just på det här området behöver storstäderna landsbygden mer än vad landsbygden behöver städerna.

Landsbygden kan bidra med en betydligt bättre och mer effektiv miljöpolitik än det som nu krävs av oss: att vi ska köra mindre bil och producera mindre kött eftersom korna släpper ut växthusgaser.

I boken ”Är svensken människa?” menar Henrik Berggren och Lars Trägårdh att förutsättningen för folkhemmets gemenskap var en allians mellan stat och enskilda medborgare som de kallar statsindividualism. Det är en historisk förankrad vision som går att spåra till 1800-talet. Enligt de båda författarna är definitionen av att vara svensk ”att sträva efter självständighet, frihet och individuellt förverkligande på bekostnad av gemenskap, intimitet och traditionella förpliktelser”. Det är också dessa värderingar som den moderna välfärdsstaten institutionaliserat och som ofta kommer fram i föraktet för landsbygden. För en ökad förståelse och sammanhållning måste vi se betydelsen av hela landet.

INTEGRATIONEN MÅSTE FÖRDELAS JÄMNARE ÖVER LANDET

Sverige har en historia av att vara mångkulturellt. Samer, tornedalsfinnar, kväner och svenskar har varit bosatta i den norra delen av landet. Vallonerna kom med smideskunskapen – utan dem hade Sverige inte blivit en stormakt och välfärdsstat. I dag kommer människor till Sverige från många länder och kulturer, men den ökande invandringen leder också till problem.

I dag har vi en situation där rika kommuner sysslar med så kallad ”social export”, det vill säga placerar nyanlända och socialt utsatta personer i fattigare kommuner. När Migrationsverket upphandlade boenden till de asylsökande som kom till Sverige i samband med

flyktingkrisen hösten 2015 fanns de billigaste bostäderna i fattiga kommuner med svikande befolkningsutveckling. Många asylsökande hamnade därför i bruksorter som Filipstad, Bengtsfors och Norberg, utan att kommunerna hade något att säga till om. Det har lett till enorma kostnadsökningar för socialbidrag och kommunalråd som pratar om konkurs och kris.

De asylsökande som kunde flyttade snabbt till stora städer för att slippa en situation där de var fast i dragiga bostäder på landsbygden utan kontakt med Migrationsverket eller sina familjer. Många av dem som blev kvar lever på socialbidrag och har svårt att få jobb. Och i städerna finns generationer av unga människor som helt förlorat tron på samhället, och därmed är lätta offer för organiserad brottslighet. Här borde kommunerna arbeta tillsammans för en bättre integration fördelad över hela landet och inte minst kräva ett seriöst statligt ansvar

STAD OCH LANDSBYGD ÄR SAMMA LAND

Ytterst är det centralismen som bär ansvar för dessa problem. Den påverkar människor på landsbygden såväl som i städerna. Stora delar av landet står utan både polis och rättsväsende, samtidigt är polisbristen och svårigheten att komma i kontakt med myndigheter ett faktum även i storstäderna. Till följd av sjukvårdens centralisering dör människor i storstäderna i väntan på akuten och människor på landsbygden i väntan på en ambulans. Utanförskapet och maktlösheten är lika stor i städernas ytterområden som på landet.

Politiker i kommuner och landsting måste börja fundera över sin egen roll. Protester mot den ojämna fördelningen av asylsökande har hörts från till exempel

Filipstad och Bengtsfors, och i en stor enkät som Expressen nyligen gjorde bland landets kommuner kräver flertalet ett tydligare statligt ansvar både när det gäller integration och pengar till kommunerna. Det är orimligt att ansvaret för utjämningen mellan kommunerna ligger på kommunerna själva – det om något skapar klyftor.

De socialdemokratiskt styrda landstingen och regionerna backade kraftigt i senaste valet. Landstingen är den svagaste länken i vår demokrati: de har lägst förtroende bland folket, och krav på att avveckla dem har börjat höras. En viktig förklaring till det är att även de följer den urbana normen i sin verksamhet, vilket leder till känslan att politiken inte längre utgår från medborgarnas bästa.

DAGS ATT RURALISERA

Medierna har ett enormt ansvar när det gäller att förena stad och landsbygd. Ändå läggs lokalredaktioner ner och landsortstidningar köps upp av stora koncerner. Nyhetsredaktionerna befinner sig i regel långt från folket – vilket givetvis präglar både rapportering och nyhetsvärdering.

Stad och land har gemensamma intressen och är beroende av varandra. Flyttlasspolitiken från landsbygden till staden har skapat stora problem för bägge parter. Om vi kunde vända den utvecklingen och underlätta för människor att flytta till landsbygden skulle det lösa många problem. Vi skulle få en bättre livsmiljö och på sikt bättre klimat.

Moster Greta bodde i Stockholm ända tills hon blev så gammal att hon måste in på ett äldreboende. Efter bara någon vecka ensam i en sal på ett boende i Stockholm fick hon nog. Hon ville hem, och återvände till Norberg där hon fick ett eget rum på boendet mitt i byn. Där blev hon lugn och glad igen. Hon hade saknat dialekten, människor som pratade som hon, och hon fick vårdare som hade tid och som kunde sitta med henne och prata gamla minnen. Hon kände igen folk. Livet i Stockholm hade varit bra, men när krafterna började sina ville hon hem igen.

LOTTA GRÖNING

Journalist, historiker, lektor i statsvetenskap
Texten är tidigare publicerad
i tidskriften Kvartal

Norberg är också en kanelbulle i solen.

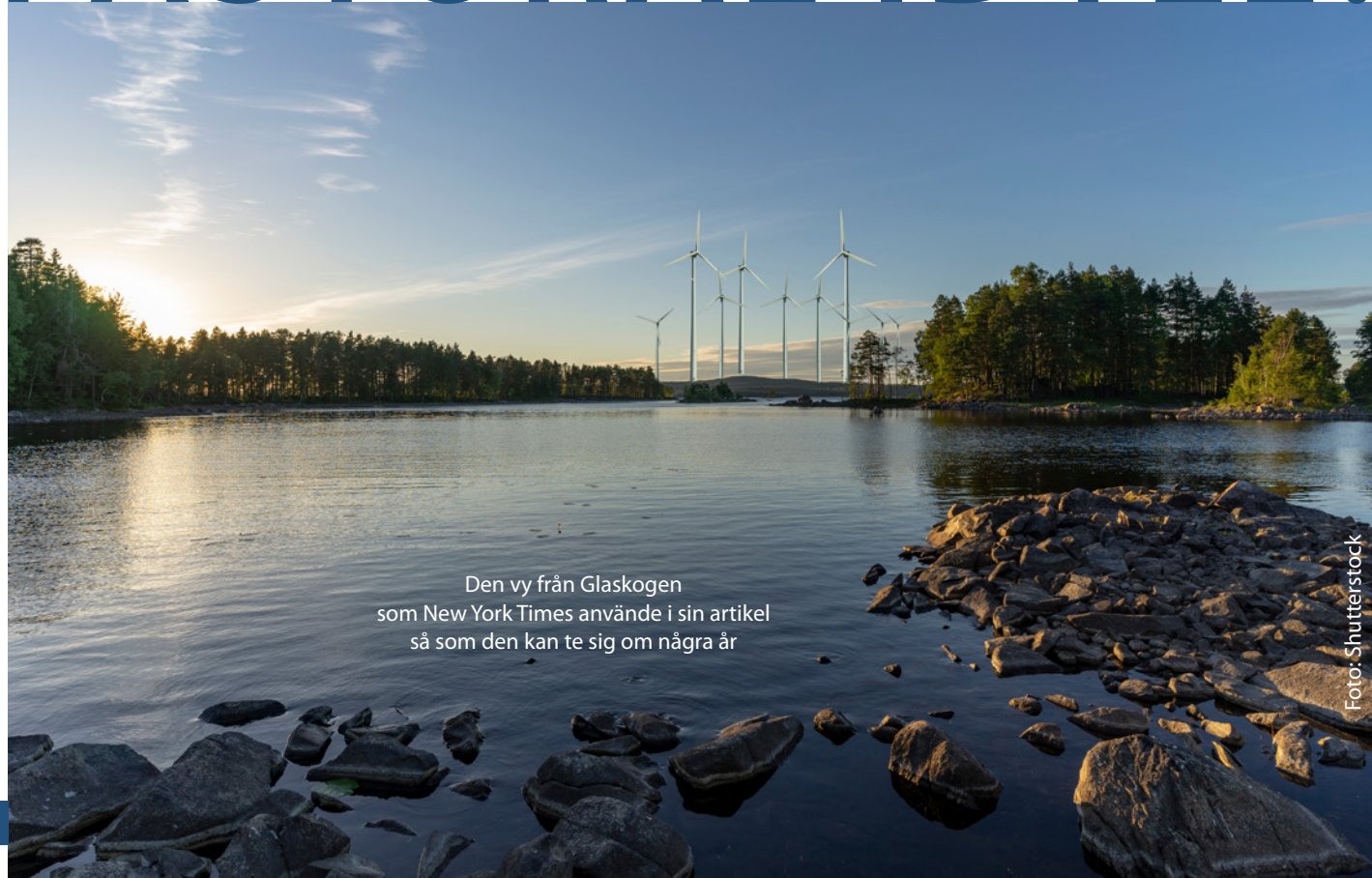
Förra tidningen handlade till stor del om det gränsland mellan Sverige och Norge som har präglats av skogsfinnarna. Ett av de sydligaste områdena dit finnarna kom redan under slutet av 1500-talet var Glaskogen i sydvästra Värmland.

Detta ödemarksområde med tvära sprickdalar och förkastningsbranter har alltid varit gles befolkad. Reservatets sydöstra del ligger inom ett geologiskt område kallat Gillbergaskålen. Berggrunden av gnejsgraniter är skålförmad och bergartslagren stupar inåt mot skålens mitt. På några platser

finns grönstensbergarter som gynnar en frodigare växtlighet. Vid de gamla finska bosättningarna runt Lenungshammar finns än idag en rik slätterflora. Glaskogen är botaniskt intressant därför det i likhet med flera andra reservat i västra Värmland ligger i en gränsszon vad gäller växtlighet. Här möts sydliga arter av nordliga. Djurlivet bidrar till känslan av vildmark. Älg, skogshare, mård, räv och bäver är typiska för området. Spår av lodjur ser man varje år och björn har besökt området under de senaste åren. Inom reservatet finns 90-100 häckande fågelarter.

Glaskogen är Värmlands största naturreservat och omfattar 28 000 ha mestadels skogsmark av vildmarkskaraktär. En femtedel av dess yta består av vatten och inom reservatet skiftar höjderna mellan 110 och 300 meter över havet. I naturreservatet finns 300 km vandringsleder att välja på. Allt från rundturer på några timmar till veckolånga turer med övernattningsmöjligheter i vindskydd, stugor eller lägerplatser. Fina kanotleder, en mängd sjöar med drickbart vatten och gott om fisk.

PASTORAL IDYLL?

Den vy från Glaskogen
som New York Times använde i sin artikel
så som den kan te sig om några år

Foto: Shutterstock

UPPLEVA DET FRIDFULLA

Nu i höst uppräksammade New York Times Glaskogen i ett stort reportage som fick rubriken ”How to Explore One of Sweden’s Most Peaceful Nature Reserves.”

”Sveriges landskap Värmland är känt för sin slående natur. I centrum ligger Glaskogen. Ett naturreservat i kuperad terräng med knotiga tallar och över 80 olika typer av sjöar. Området - hem för finska invandrare som anlände i slutet av 1500-talet sägs bara ha tagit med sig knivar, yxor och korn av råg - är exakt vad man skulle föreställa sig när man tänker på den skandinaviska vildmarken, med älg, rådjur och harar som strövar fritt.

Besökare börjar vanligtvis sin resa i Lenungshammar, en liten by med bara åtta året-runt-bofasta. På sommaren tillbringar friluftsentusiaster ofta flera veckor i Glaskogen. Vandrar på slingrande stigar, paddlar från sjö till sjö och sover under öppen himmel.”

Så nära en pastoral idyll man kan komma anser New York Times när de marknadsför Sverige och Glaskogen

INDUSTRILANDSKAP

Tidigare i år hade en annan tidning, Nya Wermlandstidningen, den braskande rubriken ”Orörd natur omvandlas till industrilandskap“

Kan det vara möjligt att relativt orörd natur skall bli industriområde. Nja, riktigt så är det inte. Det handlar om att på höjderna strax sydöst om Glaskogens naturreservat uppföra 21 stycken vindkraftverk. Tanken är att de skall vara de högsta som har byggts i Sverige, 280 meter. De kommer synas i nästan hela

Arvika kommun och i grannkommunerna. Givetvis får de också en väldigt stor påverkan på upplevelsen av Glaskogen för de 30 000 årliga besökarna.

VINNARE OCH FÖRLORARE

En skyline av 21 vindkraftverk stora som Eiffeltornet är inte vad besökarna i Glaskogen vill ha. Men det vill markägarna. Den största markägaren i området är Bergvik skog och det finns även ett antal mindre markägare. De är positiva och gynnas alla ekonomiskt av etableringen. Företaget som vill bygga vindkraftparken, Göteborgsbaserade Stena Renewable, tjänar naturligtvis också pengar på den elkraft de kan sälja. Arvika kommun får däremot ingen ekonomisk ersättning.

Så frågan är varför Arvika kommun är så angelägna om att tillåta bygget av de enorma vindkraftverken. Arvikas kommunalrådet Peter Söderström vill se vindkraft i kommunen för att vara med och uppfylla det nationella planeringsmålet på 30 terawattimmar som riksdagen har satt upp. Detta trots att Arvika, om bygget blir av, producerar mer ”grön energi” än vad man förbrukar.

– Kommunstyrelsen är i grunden positiv till vindkraft som tillägg till den energi vi redan producerar från vattenkraft och solcellsparken. Och vad ska vi vara emot, undrar Peter Söderström.

Men då har han förträngt att Arvika kommun 2013 var med och stoppade en vindpark i Årjängs kommun med anledning av att det låg så nära Glaskogens naturreservat. Och 2016 uttrycker kommunen i en skrivelse angående Glaskogen som riksintresse för friluftsliv att ”till exempel etablering av vindkraftverk kan skada områdets vildmarkskänsla”.

PROTESTRÖRELSE

Inte särskilt lång tid efter att planerna på 21 vindkraftverk i Stömneskogen vid Glafsforden i Arvika blev kända för allmänheten bildades föreningen Fri natur Stömneskog. Målet är att bedriva kampanj mot etableringen och skydda naturen och boendemiljön.

– Stömneleden och pilgrimsleden från 1100-talet går rakt igenom området. Det är ett fruktansvärt ingrepp på naturen som också har gamla koppargruvor och många vattendrag med flodpärlmussla och flodkräfta. Och det finns många hotade rovfåglar som fiskgjuse, havsörn och kungsörn, säger Nils Persson från föreningen.

Föreningen Fri natur Stömneskog fokuserar på fyra punkter i sin kritik; ohälsosamt buller, ohälsa för djur och människor, miljörisker och negativ inverkan på besöksnäringen.

BESÖKSNÄRINGEN

Just frågan kring hur vindkraftsparker i känsliga miljöer påverkar besöksnäringen är intressant. Det gäller inte bara vid Glaskogen utan också på många andra platser. Bland annat berörs delar av den orörda fjällvärlden. Dock verkar det inte som att skärgårdarna runt våra två största städer får vindkraftparker. Trots att det blåser mycket bra och att det är här en stor del av strömmen används.

Undrar om New York Times kommer att återvända till Glaskogen för ett nytt positivt reportage om vindkraftsförspåkningarna får som de vill.

JONAS WANGSTEN

FLYTTA UT TILLSAMMANS?

Sollefteå kommun söker er som ännu inte tagit steget ut på landsbygden. Ni som drömmer om att driva ett småskaligt jordbruk eller starta snickarverkstad, utveckla en permakulturträdgård ha plats och tid för djur, konst, mek, författeri, musik eller något helt annat. Platsen ni söker kan finnas hos oss!

Ett växande antal människor önskar idag bli mer självförsörjande och är övertygade om att den verkliga omställningen till ett hållbart samhälle främst kommer ske på landsbygden. Dessutom ser vi ett ökande intresse för kollektiva lösningar och delningsekonomi. Allt det här vill det kommunala bostadsbolaget Solatum ta fasta på i projektet Bredbandsbullenbyar!

Vi har inventerat ett antal gårdar i Sollefteå kommun med flera boningshus, odlingsmark och ekonomibyggnader med bra förutsättningar för olika verksamheter - och söker nu grupper som önskar sig ett liv på landsbygden, som vill bo och verka tillsammans med andra och samtidigt kunna jobba på distans.

För att underlätta kan Solatum initialt köpa gården för att efter en tid sälja den till exempelvis ett kooperativ som gruppen bildat. Byakademien är partner i projektet och kan ge kurser i föreningsdemokrati för de som önskar. Välkommen att höra av dig!

Kontakt:

Petra Henriksson
Utvecklingsledare
Bredbandsbullenbyar
070 – 354 81 05

petra.henriksson@solleftea.se

VÄRMLAND VISAR VÄRLDEN VÄGEN

NY FÖRENING VILL BRYTA RÅDANDE POLARISERING MELLAN STAD OCH LAND

Tisdagen den 12 november bildades den kooperativa föreningen "Värmland visar världen vägen" i By Skymnäs Folkets Hus.

Med avstamp i forskning och kunskap vill vi vända synen på relationen mellan land/stad. Vi vill visa hur stad och land behöver varandra för en hållbar utveckling. Det kräver en rättvisare fördelning av resurserna, satsningar i hela landet och en uppvärdering av landsbygdernas bidrag till hela samhället.

Det finns många frågor att jobba med. Från att höja den egna självkänslan hos landsbygdsbor till praktiska frågor som att stoppa nedmonteringen av välfärd i glesbygd och övergripande frågor där forskningen visar att vi måste bryta urbaniseringsnormen.

VA I TIDEN

NY FÖRENING FÖR ENSKILDA AVLOPP

Den 17 nov. bildades och beslutades om en nationell intresseförening för enskilda fastighetsägare med enskilt vatten och avlopp (VA), med namnet VA-i-tiden.

Målet med föreningen är att förändra nuvarande VA-lagstiftning, förordningar och föreskrifter, så att dess tillämpning vilar på saklig grund, t.ex. den omvända bevisbördan.

Vi vill göra detta genom studier, kurser, seminarier och opinionsbildning. Och vi ska inte bara lyssna, vi ska sprida kunskapen till den allmänna opinionen. Ingen vinner på att klyftorna mellan stad och land ökar.

I föreningen finns forskare, livsmedelsproducenter, kooperatörer, bönder, företagsutvecklare, medieproducenter, samhällsbyggare, kulturarbetare m.fl. Landsbygdsbor och stadsbor. Alla är välkomna. Vi vill bli en kraft att räkna med.

För frågor eller mer info kontakta:
Marica Möller, ordförande
Tel 070-2929005

Föreningen vill stötta enskilda fastighetsägare i deras VA-problematik. Vi uppmanar berörda fastighetsägare att ansluta sig till föreningen.

För frågor eller mer info kontakta
Lars-Göran Carlsson, ordförande
Tel. 072-702 9469
lgc.hilmer@icloud.com

INOMGÅRDSMEKANISERING
Tillverkning och försäljning

- Stallinredning för nöt, får och gris
- Hästboxar i standardutförande och specialtillverkning
- Utgödslingssystem
- Ventilationsutrustningar
- Vattensystem, koppar och ventiler
- Rör, rörelslar, slang och pumpar
- Stort järn- och plåtsortiment
- Försäljning av betongbyggsvaror, spalt och gummimattor
- Stort tillbehörsortiment i lager

Ring eller besök oss!

SIKO AB

273 00 SMEDSTORP • 0412-51300
info@erikshilmer.com • www.erikshilmer.com

Välkommen till

CHARP
Hugos
LIVS

Hantverk
från grunden!

Öppet: Vard 9-18 • Lör 9-13
Söndagar 9-13 (juli)

Öppettid + 0304-300 25
www.hugoshantverk.se

Jag minns en debatt jag var med i för några år sedan då jag för att förklara några enkla samband hänvisade till fotosyntesen. Genast avkrävdes jag ”källa på den”. Mitt svar blev att hänvisa till min egen biologibok. Det var där jag lärde mig om hur växter med hjälp av sol, vatten och koldioxid skapar syre och druvsocker. Min källa godkändes dock inte av mina meningsmotståndare då den var för gammal. Biologiboken jämfördes med att jag lika gärna kunde ha hänvisat till Bibeln.

Så är en biologibok från 70-talet en godtagbar källa för fotosyntesen? Givetvis är den det så länge det som står i boken inte har visat sig strida mot senare forskning.

REPRODUCERBARHET

Varje påstående i en vetenskaplig rapport ska verifieras antingen från beskrivna observationer eller från andra namngivna vetenskapliga rapporter. Därigenom blir informationen i en vetenskaplig rapport kontrollerbar och kritiserbar. Ett kriterium för att en observation är bra beskriven är att den kan reproduceras. En upprepning ska också ge samma resultat som i originalbeskrivningen. Resultatet blir att sannolikheten för att informationen i en vetenskaplig rapport överensstämmer med verkligheten är högre än i många andra sorters beskrivningar. Vetenskap handlar om att försöka falsifiera rådande hypoteser.

KONSENSUS

Vetenskap är inte en samling “bevisade kunskaper” och representerar inte “absolut säker sanning”. Inom vetenskapen kan det inte råda konsensus.

Konsensus är något man kan komma fram till i sammanträdesrummet när majoriteten är överens. Konsensus handlar således om politik.

NEWTON – EINSTEIN

Ett känt exempel på en vetenskaplig teori som levde länge som relativ sanning är Newtons tankar kring gravitation från 1687. I mitten av 1800-talet upptäcktes naturfenomen som stred mot Newtons teori. Men det var först när Einstein presenterade sin relativitetsteori som vi fick förklaringar på några av de fenomen som forskarna inte hade lyckats passa ihop med Newtons.

Ju fler experiment som utförs som stämmer överens med vad teorin förutsäger, desto starkare blir teorin. 100 år efter att Albert Einstein lanserade sin relativitetsteori är teorin (tillsammans med kvantfysiken) de bästa förklaringarna vi har på hur vårt universum hänger ihop. Men det kan så klart hända att någon som tänker fritt, precis som Einstein en gång gjorde, kan omkullkasta rådande teori.

Vad gäller fotosyntesen så är den fortfarande den relativa sanningen kring hur växter ger liv åt allt annat på vår jord.

Så här sa Bertrand Russell: *Var inte rädd för att ha en excentrisk åsikt, eftersom alla åsikter som nu är accepterade, en gång var excentriska. Även om alla experter är överens, kan de mycket väl ha fel*

Många stora vetenskapliga genombrott har nåtts genom att bryta med det som då var den allmänna sanningen.

Det är därför det är så viktigt att tillåta och uppmuntra den egna tanken. Kring den här problematiken resonerar denna tidnings krönikör Anna Hallén

JONAS WANGSTEN

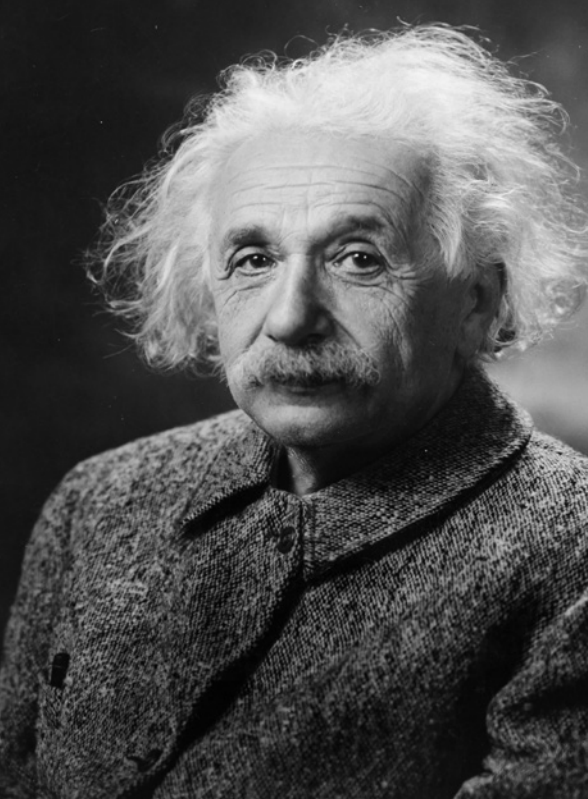
ATT VÅGA ATT TÄNK

Min universitetsutbildning är 3,5 års hjärntvätt av att inte försöka tänka själv. Poletten har trillat ner

Detta är något som har stört mig med att plugga på universitetet, men jag har inte kunnat sätta fingret på det.

“Men Anna, så här kan du inte göra. Du måste referera till en bok annars vet vi ju inte vad som är fakta och forskning.”

Så om jag tänker själv är det fel och inte godkänt. Jag ska hela tiden referera till andra som har refererat till andra som har refererat till andra...

... OCH VÄLJA ... KA SJÄLV

Och nu till det bästa - olika socionomutbildningar på olika universitet har olika böcker och därmed olika sanningar. Så argumentet att vi behöver lära oss samma sak, så utbildningen blir densamma landet över, ja den håller inte.

Det låter så bra, vi får reflektera och analysera men absolut inte tänka själv. "Anna, intressant tanke men nu ska vi hålla oss till fakta". Jag får i 3,5 år höra att mina tankar inte är sanna och inte är fakta. Jag får i 3,5 år lära mig att kopiera vad andra har skrivit men i mina egna ord.

Om och om igen. Vad gör det med en hjärna på en person på 20 år som redan lyssnat, lärt, kopierat och skrivit av i först 9 år och sen 3 år till?

"Men Anna, barnen i skolan får lära sig att kritiskt analysera och ifrågasätta!" Hm, säker på det? Vad händer om ett barn idag vill ifrågasätta vegankosten? Klimatfrågan? Eller vaccin? Får han/hon det med uppmuntran att det är bra att ifrågasätta, söka fakta och kritisk källgranska?

"FÖLJA JOHN"-TRENDEN

Min gnagande känsla har gått över till ren oro. Vi tränas i att inte tänka själva, Vi uppskattas och belönas om vi följer strömmen. Och våra egna tankar och kunskaper är inte fakta eller sanningen - någon annan äger den. Vår verklighet är anekdoter och vår kunskap är tyckande. Och skapar du dig en möjlighet att höras så förses du med foliehatt och alla frågor "Vad har du för utbildning? Hur många poäng har du läst?"

Check, så var vårt tänkande värdelöst. "Men Anna, tänk om alla tänkte själv. Hur skulle det då se ut?" Ja, som för 100 år sen kanske. Vi har levt ca 299 930 år med att tänka själva. Och det gick bra.

UTAN TVIVEL ÄR MAN INTE RIKTIGT KLOK.

TAGE DANIELSSON

Denna nya "Följa John"-trenden gör att alla, som lämmalar, går över stupet - en efter en - med industrin som stakar ut stigen för oss och säger att vi gör rätt. Detta är den enda vägen! Humoristiskt finns en ny industri som väntar efter fallet, plockar upp spillrorna och fortsätter hjärntvätten.

FORSKNING PÅ DET?

Tänk om vi undvek att ramla över stupet genom att lyssna på oss själva, litade på vår kropp, följde vår magkänsla och vågade vägra följa strömmen över stupet.

Vi är styrda av: "Finns det forskning på det?"

För att själv ha tillräcklig kunskap för att ha förmåga att tänka och reflektera så vill du kunna biokemi och näringsfysiologi - grundkunskapen och vetenskapen! Inte dagens forskning. Två helt olika saker som många förvillade blandar ihop.

VÅGA TÄNKA SJÄLV.

VÅGA IFRÅGASÄTT

VÅGA TA EGNA BESLUT.

JAG TROR VI ÄR LURADE!

ANNA HALLÉN

Kostrådgivare, föreläsare och författare

För skörd till grossist, torghandel eller gårdsbutik eftersträvar många odlare en jämn skördenivå av broccoli och blomkål under säsongen juni-oktober. För att lyckas med en stabil produktion behöver man plantera vid flera tillfällen och gärna använda en kombination av sorter.

SORTVAL

Sorterna har olika egenskaper, till exempel är broccolin Batavia F1 en sort som tål lite kallare väder på våren medan blomkålen Liria F1 är bra lämpad för höstskörd. Förslagsvis kan blomkålsorter Opaal, Sevilla F1 och Liria F1 och broccolisorter Batavia F1, Malibu F1 och Belstar F1 kombineras för att uppnå en jämn skördenivå under hela säsongen. Broccoli Belstar F1 ger dessutom bra med mindre sidokott cirka 3–4 veckor efter att det större huvudskottet har skördats och kan på så sätt förlänga skördefenstret.

SÅTID OCH UTPLANTERING

Den första planteringen kan i skyddade lägen göras så tidigt som i början av april. För att beräkna tidpunkt för sådd är det viktigt att ta hänsyn till förutsättningar vid plantuppdragningen. Sker uppdrivning av plantor i kallväxthus eller tunnelväxthus tidigt under våren (mars) kan plantuppdragning ta fyra till sex veckor, vid sådd i juni tre till fyra veckor. För att få ett jämnt flöde hela säsongen bör planteringar (och sådder, cirka fyra veckor tidigare) upprepas varannan vecka fram till mitten av juli för blomkål och slutet av juli för broccoli.

För att slutligen lyckas med en jämn skörd är det även viktigt att tillgodose plantornas plats-, närings- och skyddsbehov. För både blomkål och broccoli rekommenderas ett plantavstånd på 45cm och ett radavstånd runt 60cm, vid odling i fasta 75 cm breda bäddar är två rader per bädd ett bra mått.

	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober
Sådd	Opaal	Sevilla F1	Lina F1					
Utplantering		Opaal	Sevilla F1	Lina F1				
Skörd				Opaal	Sevilla F1	Lina F1		

JÄMN SKÖRD BLOMKÅL OCH UNDER HELA

KÖRD AV CH BROCCOLI A SÄSONGEN

NÄRINGSBEHOV

Vid förväntat skörd av cirka 2.8kg blomkål per m² har blomkålen ett näringsbehov av 24g kväve, 2.8g fosfor och 11.2g kalium per m². Näringsbehovet kan täckas genom att kombinera val av förfrukt, stallgödsling och kompletterande gödslingsmedel som lucernpellets, höns gödsel eller pelleterade ekologiska gödselprodukter. Med den kompletterande gödsling kan växtnäringsbehovet balanseras. Till exempel är DCM Eco-Plant 8, som är fosforfritt, lämplig vid annars för höga fosforvärden.

SKYDD MOT SKADEDJUR

Större angrepp av kålfluga, kålmal och kålfjäril kan motverkas med kulturskyddsnet med maskstorlek 0.6x0.6mm. God uppsikt är ändå viktigt och vid högt skadedjurstryck behöver täckning med skyddsneten

komplementeras med användning av *Bacillus thuringiensis* som är det verksamma ämnet i till exempel Turex 50 WP eller Dipel DF. För att minimera antal gånger man behöver lyfta bort nätet är det en fördel att plantera i markduk.

Sammanfattningsvis är noggrant sortval och planering, samt gödsling och täckning nyckeln för att lyckas med en jämn skörd av blomkål och broccoli under hela säsongen.

LARS CEDERGREN
KERSTIN ENGSTRÖM

Semenco AB

	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober
Sådd	Batavia F1	Malibu F1 Belstar F1						
Utplantering		Batavia F1	Malibu F1 Belstar F1					
Skörd				Batavia F1	Malibu F1 Belstar F1			

ETT AKTIVT 2019 I SKÅNE

ÅRSMÖTE

Vårt årsmöte hölls den 26 februari i Pärups bygdegård. 14 deltagare slöt upp. Efter årsmötesförhandlingarna serverades ärtsoppa med grova ostmackor och god mjölk som Bengt Jönson stod för. Det blev kaffe och god kaka samt mycket prat och skratt.

FRÖ- OCH PLANTBYTARDAG

Den 26 maj samlades vi för frö- och plantbytardag hos Torbjörn Hellström på Den gamles Gård. Hela 35 personer deltog och fick goda möjligheter att köpa och byta växter. Torbjörn tog med oss på en rundvandring där han förevisade och pratade om sina odlingar. En trevlig dag avslutades med kaffe och kanelbullar.

GÅRDSLOPPIS

Den 16 juni var det loppis hos Eskil Olsson i Eljaröd. Här fanns mycket att fynda – skruvar, muttrar, pumpar, rör mm. Själv är Eskil en riktig uppfinnar-jocke som kan bygga det mesta. Han tog med oss 15 deltagare på en rundvandring där han berättade vad allt kunde användas till.

Eskil bjöd på soppa kokt på harsyra och pannkakor med sylt. Småbrukarna fixade grillad korv med bröd. En fantastisk dag med vackert väder. Tack Eskil!

ODLING AV FISK OCH GRÖNT

Den 21 juli möttes vi hos Janne och hans fru i Rönnås för studiebesök. Vi tittade på ett utvecklingsprojekt med integrerad odling av fisk och grönt med hjälp av solpaneler. Allt frodades mycket fint. Inte minst de vackra orkidéerna längs en vägg.

HÖSTFEST

Vår årliga höstfest hölls den 17 november. I år träffades vi vid Kristianstads Vattenrike, Naturrum. Vår ordförande PerOla hälsade oss 16 deltagare välkomna. Efter avslutad måltid fanns det möjlighet att ta del av det som Naturrum erbjuder. På bildskärmar kunde man trycka fram vilka fåglar och andra djur man ville titta på. Ett stort akvarie var också intressant. Här simmade sötvattenfiskar som aborre, braxen, bäcköring, gädda och mal. De utfodrades under vårt besök. Vilken aktivitet det blev. Givetvis fanns det många vandringsstråk att upptäcka för de som ville.

Vi tackar för oss och önskar alla en riktigt God Jul

SAGA OLSSON
Skånes Småbrukare

NYA MILJÖRÖRELSEN

FRÅN PALESTINASJAL VIA

HIPSTERBRALLAN TILL STORINVESTERARE

1970 var den gröna vågen ett faktum. Folk flydde städer till landet för att göra skillnad. Jag är en av de som föddes i denna tid med föräldrar som packade allt från villan i Kungsängen till den lilla gården i vackra Sunnemo i Värmland. Året var 1968.

EMBRYOT TILL KRAV

Jordkällaren var full med sylt, saft, potatis och svagdricka. Samtidigt, inte lång därifrån, grundades tankar om ekologisk mat som sedermera blev starten för det som nu är KRAV. Ett "alternativ" till den storindustri som börjar ta över med konstgödsel och bekämpningsmedel. Denna miljörelse var ännu ämnad för de som, i mångas mun, var "miljömuppar" med palestinasjalar. Som kanske kramade ett och annat träd mellan de påtade i jorden och krävde rättigheter för alla att bruka marken vänligt på hela planeten.

HÅLLBARHET BLIR PÅ MODET

1987, jag hade hunnit bli 17 år, och det som många aktiva i den gröna vågen krävde, börja nu ta form i större skala. FN och världskommissionen för miljö och utveckling med Gro Harlem Bruntland i spetsen kom fram till en sammansatt stor rapport om Hållbar utveckling. Hon myntade då begreppet: "En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan

att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov"

20-årsenare utbildar jag mig i det numera vardagliga och moderna ordet Hållbar utveckling. Jag går lite olika utbildningar både på folkhögskola och en lite mer industriell projektledarutbildning på flera år inom hållbara kvalitetsledningssystem där man i hela verksamheten ska få in hållbarhet. Visst låter ju bra.

Jag hade innan mina utbildningar drivit en restaurang och cateringverksamhet som jobbade uteslutande eko och med hållbara produktionsmetoder som såg till att miljö, rättvisa och ekonomi skulle må bra i alla led. Det var då jag upptäckte den nya miljörelsen med "sustainability konsulter". De ville nämligen ha vår hållbara mat. Den som hade tänkt till från "jord till bord" skulle numer levereras till varenda firma i Gamla Stan med ordet Hållbart i sitt företagsnamn. Det var gubbar i hipsterbrallor och leende damer i second hand som alltid pratade med superlativ när vi kom med maten. GUD VAD NI ÄR BRA!!!!

DEM TAR DEN STORA VINSTEN?

Redan då gnagde det i magen att detta nog inte är bra. Något kändes fel. Vi kämpade och slet för att hitta råvarorna som lyste med sin frånvaro på Martin & Servera. Vi kämpade ännu hårdare för att få dessa hipstermänniskor att förstå att detta

behöver få kosta. Än idag tror jag att det tredje benet i hållbarhet, dvs alla ska kunna leva på sin verksamhet i hela värdekedjan, aldrig kommer att bli verklighet i den form av ekonomi som råder.

Jag har i några år nu sysselsatt mig med att analysera alla dessa moderna miljöbolag och hållbarhetskonsulter främst inom livsmedel. Jag ser att våra företag, som vi då för 10 år sen, levererade till har vuxit. Många, många fler har tillkommit. Jag ser dem när jag representerar Småbrukarna på allehanda tillställningar för "hållbar mat". Jag ser dem i tweets och på FB. Jag ser dem gå på galor och konferenser där man dunkar rygg och tar emot miljöpriser till höger och vänster. Jag ser dem tillsammans med forskare inom hållbar mat på ena sidan och sitt avtalade företag på andra. Ankdammen har växt sen jag sprang med mat till dem. Hipsterbrallan och secondhand har åkt av. Numer befinner man sig hos de stora bolagen och där behöver man ju ha kostym när priset ska motagas. Hållbarhetsbranschen tjänar pengar, lönerna är höga. Bolagen går med vinst.

Men vem vinner egentligen? Hur var det med hållbarheten, mer än att man lägger till den i sin marknadsföring, via dessa bolag?

ANNA SUNDBERG

VAD FÅR URBANISERINGEN KOSTA?

När journalisterna ställde frågan "Vad får landsbygdens överlevnad kosta" inför partiledardebatten i Agenda blev utgångspunkten än en gång att landsbygder är samhällets sorgebarn. Diskussionen styrdes in i en förutbestämd och fördomsfull riktning.

I Public Services uppdrag ingår att objektivt, från olika infallsvinklar och ståndpunkter skildra samhällsutvecklingen och politiken.

Frågan om landsbygdens utveckling (eller avveckling) har under lång tid varit satt på undantag, för att under senare tid ha lyfts till ett ämne på den politiska och mediala dagordningen. Det är viktigt och bra. Det hedrar också SVT att i partiledardebatten den 13/10 ha lyft frågan som ett av ämnena att debattera. Inte desto mindre vänder vi oss starkt emot hur frågan om landsbygden presenteras. Landsbygden förutsätts vara samhällets sorgebarn och ett problem som behöver lösas, vilket styr debatten i en förutbestämd riktning.

Som ett mantra, även i partiledardebatten den 13/10, ställer man politikerna till svars för frågan: "vad får landsbygdens överlevnad kosta?" Oss veterligt har man aldrig någonsin ställt frågan till våra politiker: "vad får fortsatt urbanisering kosta?"

NYANSERAD OCH VERKLIGHETSFÖRANKRAD BILD

Urbaniseringen är till stor del ett resultat av olika beslut, fattade på olika nivåer i samhället, och därför är det rimligt att ställa frågor om finansiering, konsekvens och mål. Den urbana normen är möjligen rådande

men här behöver inte minst public service lyfta blicken och ge en mer nyanserad och verklighetsförankrad bild av landsbygdens förutsättningar, utmaningar och betydelse för utvecklingen av ett hållbart land. Vi vill lyfta några exempel på varför den frågan är relevant och nödvändig.

VARFÖR SKA LANDSBYGDER SJÄLVKLART FINANSIERA STÄDERS BEHOV?

Våra städer, företrädesvis i södra Sverige, förutspås få ett stort ökat behov av energi i form av elkraft. Den elkraften förutsätts levereras från den glest befolkade landsbygden, främst i norra Sverige. För att säkerställa kapacitet i elnätet för distributionen kommer miljardinvesteringar i utbyggt elnät att behövas. En stor del av dessa investeringar kommer att finansieras genom höjda elnätskostnader, främst för de som befinner sig i de delar av landet där elektriciteten produceras, och därmed har minst nytta av höjd nätkapacitet. Behovet av höjd elnätskapacitet handlar alltså om att förse storstadsregionerna med nödvändig energi, utan att relatera kostnaden till städernas växande behov. Varför ställs aldrig några frågor om den logiken?

Ett annat exempel är bilden av att det är i våra städer som entreprenörskap och innovation skapas. Varför tar man inte reda på fakta, som visar att i en stor del av landsbygdskommunerna är företaget, mätt som antal företag per capita, betydligt större än i våra städer? Det är hos landsbygdens entreprenörer landets välstånd skapas. Men det är i

städerna det satsas. Varför undersöker inte Public Service varför man väljer en sådan prioritering?

EN OBJEKTIV OCH ICKE VÄRDELADDAD GRANSKNING

Förutom dessa exempel på snedvriden faktagranskning och verklighetsbild, vänder vi oss mot den allmänna bilden man visar upp, av att städer är modernitet och framtid, landsbygd är förstockning och isolationism.

Att det skulle ligga i Public Services uppdrag att bekräfta den urbana normen, genom att lyfta sådant som stöder den, och undanhålla sådant som talar emot den, ifrågasätter vi starkt och kräver en objektiv och icke värdeladdad granskning.

Vi efterlyser att frågan ställs; vad fortsatt urbanisering får kosta samhället. Vi menar att den kostnaden vida överstiger dess samhällsnytta. Medan investeringar i den svenska landsbygden, som leverantör av hela samhällets förnödenheter, är en förutsättning för hela vårt lands långsiktiga och hållbara överlevnad.

Det borde ligga i det objektiva uppdraget att skildra den sidan av samhällsutvecklingen, och att åtminstone problematisera bilden av fortsatt urbanisering som en oemotståndlig kraft att bejaka, och anpassa sig till.

**Stad och Land, Hand i Hand.
Ingendera klarar sig utan den andra.**

OLLE GÖRANSSON
VD Torfolk Gärd

Artikeln har sammanlagt 22 undertecknare

MAKT OCH GENUINT OINTRESSE

Hur kommer det sig att lands- och glesbygdsfrågor alltid hamnar i farstun och inte i finrummet? Jag har funderat på det i många herrans år och kommit fram till två förklaringar. Det handlar om makt kombinerat med genuint ointresse.

När jag tänker tillbaka på drygt 30 år av engagemang för lands- och glesbygd, är den röda tråden att ständigt förväntas arbeta ideellt och därutöver att vara ”tacksam” för att beslutsfattare avsatt tid för att lyssna på ”mina” frågor. Jag kan säga att tiden för tacksamhet definitivt har nått sin ände. Vi är många som inte känner ett enda dugg tacksamhet, vi kräver handling.

INLANDSUPPRORET

Att viktiga samhällsfrågor, som handlar om överlevnad och människors lika värde, görs personliga och dessutom ges fnutt-status står oss upp i halsen. Att mer än 10 000 personer gått med i Facebook-gruppen Inlandsupproret för att skapa opinion och lyfta upp viktiga frågor på den politiska agendan är ett av alla bevis på det. Det är ingen slump att människor går samman via sociala medier och startar uppror. Det är friskt! Och det gynnar demokratin.

Samhällets avskurenhet och oförståelsen för hur vardagen kan se ut, utan fungerande service och infrastruktur som vägar och mobilnät, kan ibland bli tragikomiska.

Som när Telia skickar sms för att lösa problem med telefoni till boende i områden där mobiltäckningen är lika med noll. Eller när vi bjuds in för en fika till vårt ”nya lokala bankkontor” som ligger 15 mil bort.

DAGS ATT HÅLLA VAD NI HAR LOVAT I RIKSDAGEN

Inlandsupproret kräver rättvisare fördelning av resurser, differentierade bränslepriser och att alla människors behov av vård, omsorg och grundläggande service ska mötas med någon slags likvärdighet. Lösningarna behöver naturligtvis inte vara desamma, men hjärtinfarkter är lika akuta i glesbygder som i storstäder. Plogade vägar, bredband och mobilnät handlar inte bara om kommunikationsmöjligheter, utan även om säkerhet och utvecklingsmöjligheter. Det borde inte behöva sägas, men ett minimikrav är att våra riksdagspartier genomför de 75 punkter som de själva tagit fram i landsbygdskommittén. Alla partier är ju eniga om dem, så sätt igång! Utbyggt bredband i hela landet, tillgång till högre utbildning och svenskproducerad mat är bra för alla. Sänkta arbetsgivar- och egenavgifter samt avskrivning av studielån för boende i glesbygdskommuner skulle göra stor nytta.

”DEMOKRATI TAR TID”

Utflyttningen från glesbygd är ett resultat av brist på politiska beslut kombinerat med överförmynderi och en övertro på att stora städer är vägen till framgång. För oss som valde att studera fanns förr inte något annat val än att flytta. Nu finns däremot tekniska möjligheter att studera på distans, men universitetens kottierier och föreställningar om att utbildning bäst sker i flock och där lektorn bor lever kvar. Här, som inom många andra områden behövs politisk styrning.

Vi som bor i lands- och glesbygder är oändligt trötta på beslutsfattare som lägger huvudet på sned och säger: ”Demokrati tar tid”. Det har vi fattat för länge sedan. För det är här där vi bor, längst ut på snöret, som politiska beslut eller bristen på detsamma, blir synliga först. Fakta och förslag är framtagna i flera kommittéer och utredningar. Hur många decennier behövs?

BRISTANDE TRO PÅ DET POLITISKA SYSTEMET

I små glesbygdskommuner blir systemfelen tydligast. Därför är det också förutsägbart att vi som bor här, gräsrötter såväl som politiskt engagerade från olika läger, nått krisinsikt först och inte längre kan blunda för det faktum att ingen företräder oss på riksplaneln. Internationell forskning visar att demokratin förfaller i vår nutid sker i det tysta och att det är förtroendevalda som sköter nedmonteringen. Den utveckling som pågått de senaste 30 åren hotar inte lands- och glesbygdens överlevnad. Den kommer alltid att finnas kvar. Men om inget radikalt händer kommer vi som bor ”vid sidan av” helt tappa tron på vårt politiska system.

Att bli sedda, hörda och respekterade är mänskliga behov och grunden för att känna delaktighet.

Vem värnar om framtiden för ett land där ingen verkar bry sig?

INEZ ABRAHAMZON

Inlandsupproret

Thomas Gunnarsson har 50 års erfarenhet av jordbruk. Numera är han pensionär men kan inte släppa jordbruksfrågorna. Förutom att vara sekreterare i Familjejordbrukarna så är Thomas en mycket flitig debattör. Han har inte sällan kontroversiella synpunkter på rådande jordbrukspolitik.

För åtta år sedan gav Thomas ut *Jordbruk 2.0.1*. Så här står det på baksidan av den boken:

Information om jordbruket och jordbrukspolitiken ur ett annorlunda perspektiv. Är dagens utveckling möjlig att fortsätta? En personlig kritik av samhällssituationen med konstruktiva förändringsalternativ utifrån den sociala rörelsen *La Via Campesina*.

Nu är Thomas tillbaka med en ny bok – *Jordbruk Delete*. Här vill han problematisera varför ett jordbruksföretag egentligen aldrig kan fungera idag. Centralt i boken är hur jordbrukspolitiken under många år har styrt bondens villkor.

Titeln på boken bygger på insikten att EU efter 2008 har hamnat i en kris utan styrfart. De demokratiska åtgärder som man borde gjort i Bryssel blir inte gjorda och den negativa samhällsprocess som pågår tycks fortsätta.

Här följer Mats Jangdals recension och sammanfattning av Thomas bok.

För att förstå boken måste man redan vara ganska väl påläst om jordbruk och jordbrukspolitik. Thomas ger ändå några glimtar av insyn som även den oinsatte kan förstå. Han påpekar i förordet att även de som är verksamma i branschen ofta är så arbetstygda av dålig lönsamhet att de inte orkar och hinner sätta sig in i den politik som styr branschen. Det är kanske det viktigaste generella påpekande man kan göra om jordbrukets situation. Den psykiska stressen är (avsiktligt?) så stor att gräsrötterna i branschen förhindras lägga sig i sina egna angelägenheter.

Thomas ger exemplet att under 1800-talet ökade Sveriges åkerareal från 850.000 hektar till 2.574.000 ha. Gott och väl en tredubbling alltså. Det var mycket ängsmarker, betesmarker och även mossjordar som togs i bruk, även sjösänkningar var vanligt. Om man dessutom har i minnet att den svenska skogen nästan var utrotad till följd av behoven av träkol i stålindustrin och ökad efterfrågan i sågverk och massaindusti, förstår

man att 1800-talet innebar en enorm omdaning av den svenska naturens ekologi. En ekologi som under 1900-talet tagit en helt annan väg, främst på grund av andra ekonomiska incitament, även om

EN UPPGÖRELSE MED 100 ÅR AV SVENSK JORDBRUKSPOLITIK

politiker och naturvårdsföreningar gärna vill ha hela äran.

Trots arealökningen blev jordbruket på grund av mekanisering snabbt överbefolkat. Industrialiseringen drog därför mycket folk till bruksorter och städer. Sedan 60 år tillbaka är urbaniseringen till större städer även frikopplad från industrins utveckling. Thomas träffar något väsentligt i samhällets utveckling när han citerar bondeledaren Anders Kilian Larssons novell För och Nu, från 1920-talet. "Det demokratiska samhällsskick som under krigsårens sjudande reformer genomfördes i de flesta länder, hotas nu mångenstädes av reaktion. Fascister och kommunister, vinka med diktatur och vilja slå den nyvunna folkfriheten i bojar."

STATEN OCH KAPITALET

Antitrustlagar och monopolförbud till trots var det precis vad som skedde i form av mer eller mindre uttalad och beordrad korporativism när staten lerade sig med de ledande storföretagen i korporativistisk anda. Detta skedde inte minst i Sverige. Korporativism, är som Benito Mussolini beskrev det i Fascismens doktrin, återgiven i boken, fascismens utveckling av den fallerade socialismen. För fascismen är staten allt, individen inget. Individens uppgift är att fullända staten. Skillnaden mot socialismen är kanske främst hastigheten i omvälvningen och till viss del i retoriken.

Socialismen är inte lika direkt i sin självförhärligande dogmatism. Man använder istället eufemismer och nyspråksord för att smyga fram sin agenda. I Sverige exemplifierat av ord som allemansrätt och funktionsocialism. Med kvarnagen 1930 och mejerimonopolet 1932 blev det liberalerna som med RLFs

goda minne satte korporativismens nosring på svenskt jordbruk. Sedan dess har socialdemokraterna till största del styrt landet och när de inte gjort det har borgerliga konstellationer inte ändrat något väsentligt i jordbrukspolitiken. Den socialistiska toppstyrningen har varit monumental.

PATENT PÅ GENETISK KOD

När staten och kapitalet går samman, oavsett det sker frivilligt eller genom tvång, för att genomföra korporativismen blir det mycket snålt med frihet för individen. USA var först med att ge juridisk person, företag, samma rättigheter som fysisk

JORDBRUKET HAR PÅTAGIT SIG HELA RISKEN. INDUSTRIEN PÅ BÅDA SIDOR OM JORDBRUKET HAR KUNNAT BEHÅLLA SINA MARGINALER.

person, men inte samma skyldigheter. En väsentlig skillnad som jag påtalat flera gånger, i synnerhet angående äganderätt till mark, är att juridiska personer inte kan dö en naturlig död av hög ålder. Det ägande som är undandraget de fysiska personernas sfär, blir vanligen kvar i de juridiska personernas sfär i evighet. Ett annat och ett av de värsta politiska besluten är att ge industrin rätt att patentera genetisk kod. Det bokstavigt talat stjal det sista av jordbrukets självständighet och rätten till sin egen verksamhet.

KONSTGÖDSEL

Mekaniseringen av jordbruket under 1800-talet var en viktig faktor som flyttade makt över jordbruket till industrin, de

som tillverkade redskapen som användes i jordbruket, både på marken och exempelvis i kvarnar, frörensier och mejerier. Den största förändringen var dock sannolikt produkten som kommer ur Haber-Bosch metoden. Det vill säga det som kallas konstgödsel eller handelsgödsel. Även den demografiska förändringen, att människorna som skulle rösta i de nya demokratierna inte längre var verksamma i jordbruket utan i industrier, skulle få betydelse.

Undan för undan har mekaniseringen tvingat fram större och större gårdar för (nästan) bevarad lönsamhet. Det går inte heller att avstå mekanisering helt, eftersom skatter, avgifter och andra kostnader inte kan betalas med enbart självhushåll. Intäkterna från avsalu blir för låga i konkurrensen med stordriften. I samma takt har alltså jordbruket påtagit sig hela risken för årsmånsvariationerna och andra risker inom näringen. Därmed har industrin på båda sidor om jordbruket kunnat behålla sina marginaler.

Internationellt har det också förekommit "jordbrukskriser". Missväxt, och överskott har omväxlande präglat en stor del av 1900-talet. En så osäker situation är oacceptabel för dem som kräver garanterad avkastning på sitt kapital. Bönder har i alla tider vetat att "inte lägga alla ägg i en korg". Årsmånen är en ständigt närvarande realitet. För att slippa dela den olägenheten med bönderna krävde stora amerikanska företag internationella handelsavtal kring jordbruksprodukter. Det blev CAP.

För den som vill fördjupa sig i Thomas Gunnarssons redovisning av jordbrukspolitiken, köp boken, läs den, det är den värd.

MATS JANGDAL

Här kan alla medlemmar annonsera gratis. Senast den 15 feb. vill vi ha din radannons inför nästa nummer. Skicka din annons till info@sverigessmabrukare.se eller Småbrukaren, c/o Jonas Wangsten, Åshammar Prästgården, 664 91 Grums.

SÄLJES

KRAV-certifierad matpotatis

Connect mjölig, och Sava fast, 10kg 140kr, 25kg 250kr. För beställning ring: Torbjörn Ohlsson Önnestad/Ullstorp Skåne 076-814 90 47, 044-701 07

Stora smågrisar

Flerraskorsningar härdiga och lämpliga till uteliv. styckevis eller i grupp för vidare uppfödning 700kr/st. Även hel eller ½ gris styckad och klar för frysen. Slaktade på kontrollslakteri 40kr/kg. Anders Söberg Vollsjö/Bjälkhult Skåne 0706-706 752

Lokselar och sadel

Lokselar i storlek från Shetland till Ardenner. Pris bestämmer vi tillsammans efter att respektive sele provats.

Sadeln passar fjordhäst och är i gott skick. Pris 500 kronor.

Ring Stefan på 0120-61133 Årvidaberg, Östergötland.

GÅRDSBESÖK PÅ DISTANS

Allt färre barn och unga har idag en naturlig relation till svenskt lantbruk. I samhället överlag är det ökande avståndet mellan stad och land samt mellan konsument och producent ett återkommande dilemma. Många skolor har svårt att få tid och ekonomiska resurser att besöka en gård under skolåret. Likaså har lantbrukare ofta svårt att få tid och möjlighet att ta emot besökare på gården, av många olika anledningar. Detta menar Hushållningssällskapet Västra som har startat ett projekt som kallas FaceTime a Farmer. Konceptet har man hämtat från England.

Det handlar om att föra skolor och lantbruk närmare varandra med hjälp av digital kommunikationsteknik. Man vill öka kunskapen om matens ursprung och skapa ett intresse för den gröna näringen.

Till sin hjälp använder man FaceTime som är en programvara för videosamtal över mobilnätet. Detta är en kommunikationsteknik som ofta finns både på gården och i skolan. Genom korta återkommande videosamtal kan barnen lära känna en lantbrukare och följa med i arbetet på gården under hela läsåret.

Man ser FaceTime a Farmer som ett komplement till de fysiska gårdsbesöken och andra informationskällor.

Målsättningen är att inspirera till fler möten mellan bönder och skolor och underlätta arbetet med att använda gården som en pedagogisk resurs.

Min fundering är om detta digitala avstånd mellan verkligheten och klassrummet är på gott eller ont. Vad är det eleverna vinner respektive förlorar? Givetvis är det så att den digitala kontakten kan kompletteras med ett besök på gården men hinns det med? Kanske blir det så att den kvart som eleverna pratar med

bonden från klassrummet några gånger ersätter det riktiga besöket. Ett besök som ger betydligt fler intryck och djupare förståelse. Ett besök där barnen får klafs runt i lera, känna dofterna från ensilage och dynga, smaka på den nyupptagna moroten, sitta i traktorn och klappa ett lamm.

Genomförandet av FaceTime a Farmer är möjligt med hjälp av stöd från region, kommuner, organisationer och företaget.

JONAS WANGSTEN

ÖREBRO

ÅRSMÖTE

Örebro Läns Småbrukares årsmöte kommer att hållas tisdagen den 25 februari kl. 18.30 vid Café Skogen i Adolfsberg, Örebro.

Efter ordinarie årsstämmoförhandlingar blir vi underhållna av Thomas Candell.

Väl mött önskar styrelsen

ÖSTRA SMÅLAND OCH ÖLAND

ÅRSMÖTE

Välkomna till vårt årsmöte lördagen den 28 mars på Ödevata fiskekamp utanför Emmaboda.

Vi börjar kl 11.00 med årsmötesförhandlingar. Därefter blir det gemensam lunch och under eftermiddagen blir det föreläsning med temat Livets Mångfald. Vi kommer att få veta mer om fröodling och bevarande av gamla köksväxter samt arbetet med bevarande av gamla lantraser. Vi berättar också om livet under jorden och får en visning av det nya växthuset med fiskodling i Ödevata. Föreläser gör Emma Svensson och Gun Wykman. Avslutning ca 16.30

Kostnad för lunch och eftermiddags fika 100 kr för medlemmar.

Bekanta och vänner med intresse för småbruket är mycket välkomna.

Anmälan senast den 22 mars till Emma Svensson emmasvensson346@gmail.com 0471-21120.

Se även vår hemsida
www.smabrukareoso.se

SKÅNE

FILMKVÄLL

Onsdag 15 januari kl 19,00 startar vi projektorn. Torbjörn Hellström och Edvin Söberg har fixat fram lite nya intressanta filmer från småbrukarmiljöer. Vi börjar kvällen med en fika .

ÅRSMÖTE

Onsdag 26 februari kl 19,00 startar vi mötet med en enklare förtäring. När vi blivit lagom slöa efter måltiden fixar vi årsmötet enligt dagordning.

Vi håller dessa möten i Pärups bygdegård, fri parkering. För mer info tag kontakt med föreningens ordförande .
Per Ola Ohlsson, 0703-67 24 02

SÖRMLAND

FÖREDRAG

Småbrukarna i Sörmland bjuder till en eftermiddag där representarerför REKO-rörelsen berättar om konceptet

Vi träffas den 15 februari kl. 14 på Skebokvarns gård.

ÅRSMÖTE

Den 18 mars kl. 19 träffas vi för årsmöte på Skebokvarns gård.

Vi inleder kvällen med en genomgång av året som gick och fortsätter sedan med årsmötesförhandlingarna.

FÖRELÄSNING

Den 18 april kl. 13-15 får vi ta del av erfarenheter kring småskalig odling i t.ex. pallkragar. Platsen är Katrineholm.

Du anmäler ditt deltagande till Håkan på 070-452 72 82 som också svarar på frågor.

JÖNKÖPING

ÅRSMÖTE

Vi firar 20 år som lokalavdelning. Välkommen till vårt årsmöte lördagen den 14 mars 2020 på Sandsjö Vårdshus.

10.00 Kaffe
11.00 Årsmötesförhandlingar
12.30 Lunch
13.30 Jubileum 20 år
Förbundets ordförande
Jonas Wangsten

Kostnad 150 kr per person.
Anmälan senast 9 mars till Rolf Andersson 073-0510614
rotte.smabruk@gmail.com
Lena Larson 0705592769
estenstorp-5@telia.com

ÖSTERGÖTLAND

ÅRSMÖTE

Den 23 mars kl. 10 träffas vi för årsmöte i Vidarlokalen i Söderköping.

Mer information och anmälan:
Helen Åberg, 073-76 03 455

SKARABORG

ÅRSMÖTE

Skaraborgs Småbrukare kallas till årsmöte i Uvereds Bygdegård torsdagen den 5:e mars klockan 19.

Förutom årsmötesförhandlingar och våfflor ska vi försöka fylla kvällen med något mer som inspirerar oss i rätt riktning. Har du ett bra förslag eller andra frågor är du välkommen att ringa Jerker på 0514 31017 eller Lars på 0514 31144.
Alla varmt välkomna! Styrelsen

ÅRETS BONDE

I januari 2020 lanseras ÅRETS BONDE – ett initiativ med syfte att lyfta Sveriges primärproducenter, så som bönder och fiskare, och bidra till att öka efterfrågan på hållbar mat och dryck från Sverige. Nyckelorden för Årets Bonde är Hållbarhet, Innovation och Matkvalitet.

Initiativtagare är Bergkvist Publishing som bland annat ligger bakom Restaurangvärlden och White Guide.

Bedömningen inleds i januari 2020 och pågår under våren och sommaren.

Gala och prisutdelning äger rum i Malmö i oktober 2020. Tävlningen är helt frivillig och kostnadsfri.

Vill du anmäla dig till tävlingen eller tipsa om bönder, kontakta projektledare Malin Komaiszko: malin@bergkvistpublishing.se

KÖTTSUBSTITUT FRÅN VÄXTRIKET

I förra tidningens ledare skrev jag om olika typer av matfusk. Bland annat om Danish Crown som blandar rotfrukter i sin köttfärs.

Nu är det dags för köttföretaget HKScan att ge sig in i fuskbranschen. Man ska nu satsa på att utveckla köttliknande produkter med växtbaserat protein tillsammans med det finska bolaget Hes-Pro Oy.

Växtbaserade köttsubstitut har utvecklats till en miljardindustri, där kampen just nu pågår för att utveckla den bästa, billigaste och blodigaste produkten. Just blodigheten är viktigt – ju mer köttlikt desto bättre.

Amerikanska företaget Beyond Meats produkter som finns i köttdisken, ser ut

som kött och blöder som kött. Den senaste varianten av burgaren ”beyond burger” har till och med samma vita marmorering som riktigt kött ofta har.

Men enligt HKScans vd Tero Hemmilä har deras satsning på växtbaserat ”kött” inget med ekonomi att göra. För deras del handlar det om klimatfrågan.

När HKScan skulle kunna lyfta klimatpositivt och hållbart producerat kött från tex gräsbetande kor och får väljer man istället att satsa på en industriellt framställd köttliknande produkt av växtprotein.

Det skall mycket till för att räkna hem detta på bolagets klimatkonto.

Årets katalog ute nu

Stort urval av ekologiska och obetade fröer

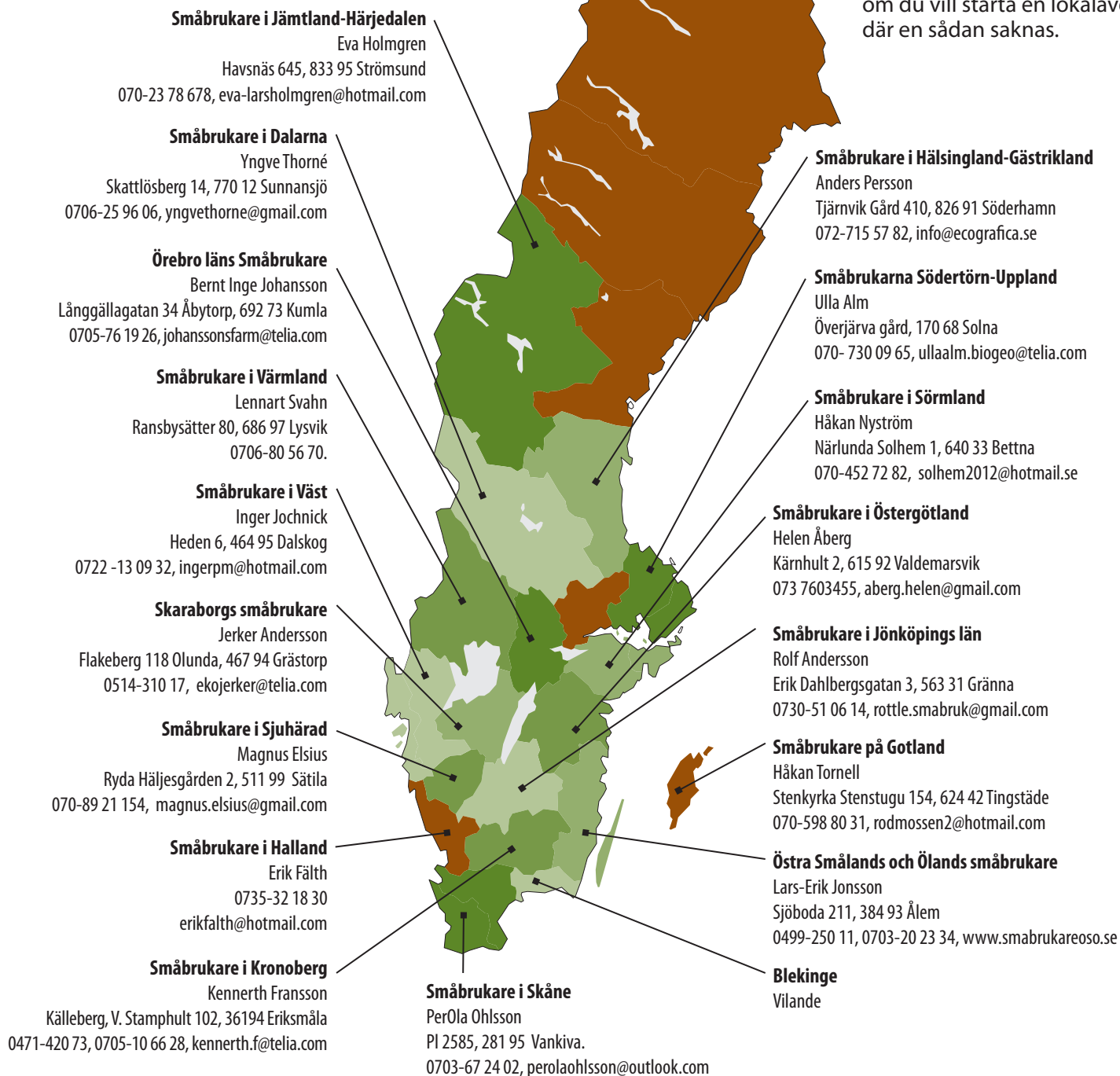
Maskiner och redskap för småskalig odling

Besök vår webbshop www.semenco.se

semenco

LOKALAVDELNINGAR

I lokalavdelningarna hittar du dina närmaste småbrukarvänner. Välkommen att kontakta förbundet om du vill starta en lokalavdelning där en sådan saknas.

WILSSONS AB

BOKFÖRINGSBYRÅ I SKARA

Vi hjälper till med:

Bokföring
Bolagsbildningar
Deklarationer
Bouppteckningar
Bodelningar
Testamenten
Bokslut
Likvidationer
Skattefrågor
Arvskiften
Årsredovisningar
Äktenskapsförord

Gunnar Wilssons
Telefon: 0511-161 65
Fax: 0511 -161 66
Adress: Parkgatan 8, 532 32 Skara
Epost: wilssonsbokforingsbyra@telia.com

Mjöl av närproducerad spannmål,
stenmalet råg- och grahamsmjöl

Foder till nöt, svin, häst, får, fågel,
hund, katt och smådjur

Djurtillbehör och bränslepellets

Personlig service i lantlig miljö

Orgavägen 6, 617 31 Skärblacka
Tel: 011-571 51 • www.orgakvarn.se

**Fäbodkultur och
utmarksbruk**
**Betesdrift i skog och fjäll
med frigående djur.**
Immateriellt kulturarv.
**Traditionell kunskap på
historisk grund formar ett
brukande för framtiden**

www.fabod.nu

**GOD JUL
OCH ETT
GOTT NYTT ÅR**